АСТАНА ҚАЛАСЫНЫҢ БІЛІМ БАСҚАРМАСЫ
«ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ» МКҚК
АСТАНА ҚАЛАСЫ ӘКІМДІГІНІҢ
«№2 ӨНЕР МЕКТЕБІ» МКҚК

«Қарлығаш»

(жас қобызшылар ансамбліне арналған ноталар жинағы)

Астана қаласы, 2023 жыл

Білім беру ұйымы әдістемелік бірлестігінің отырысында қаралды, қалалық Сараптау кеңесіне ұсынылды (2023 жылғы 13 ақпан, №4 хаттама)

Рецензенттер:

1.Ш.З. Рауандина - Қазақстан Республикасының мәдениет қызметкері, Құрманғазы атындағы Алматы консерваториясының профессоры.

2. Г.Б. Кентбаева - Астана қаласы «№1 балалар музыка мектебі» МКҚК педагог зерттеушісі, қобызшылар ансамблінің жетекшісі .

Құрастырушы: Ж.С.Кумисбекова, «Қарлығаш» жас қобызшылар ансамбліне арналған ноталар жинағы, оқу құралы, Астана қ. 2023 ж. 56-бет.

Аңдатпа

«Қарлығаш» жас қобызшылар ансамбліне арналған ноталар жинағы музыка және өнер мектептеріндегі қобызшылар ансамбліне арнап жазылды. Жинаққа енген шығармалар мектеп жасындағы оқушыларға арнап лайықталды. Шығармалар ансамблде ойнауды енді бастаған оқушыларға жеңіл түрде жазылып, ансамблде ойнаудың қыр-сырын, орындау мәдениетін меңгеруге көмекші құрал.

Музыка және өнер мектептері педагогтарына әдістемелік көмекші құрал ретінде қолдануға болады.

Мазмұны

Кіріспе 4
Түсіндірме жазба 5
Қазақ халық әндері және қазақ композиторларының шығармалары
Қазақ халық әні «Еркем-ай»…………………………………………….......... 9
А. Жұбанов «Қарлығаш»…………………………………………………... 11
Қазақ халық әні «Елігай»…………………………………………………….. 13
Жаяу Мұса «Ақ сиса»……………………………………………………….... 16
Абай «Айттым сәлем Қаламқас»……………………………………......... 19
Қазақ халық әні «Ақбақай»………………………………………………….. 25
Шетел және орыс композиторларының шығармалары
А.Черненко «Моцарт и немного джаза»……………………………….... 29
Халық әуені «Словацкая полька»……………………………………… .. 33
Е.Медведовский «Гамма джаз»……………………………………………….. 36
Нерида Остенбрук «Cha cha strings»……………………………………….... 42
М.Легран «Шербурские зонтики» кинофильмінен Мелодия…………….. 49
Пайдаланылған әдебиеттер…………………………………………………... 56

Кіріспе

Қазақтың халық аспабы қобыз заманға лайықталған, жетілдірілгенге дейін ғасырдан ғасырға жалғасып жетті. Өзінің бастауын сонау VIII ғасырдан алатын қоңыр үнді қобыз қиялыңа қанат бітіріп, арманның көкжиегін алысқа жетелейтін өлмес киелі аспап. Қазақ музыкасын зерттеуші, әйгілі композитор, дирижер, Қазақстанның халық әртісі А. Жұбанов 1933-34 жылдары оркестр құрған кездері прима қобыз аспабы пайда болды. Сол кездерден бастап прима қобыз аспабыөзінің қарқынды даму жолынан өтіп келеді. Қазіргі кездері қобыз өнеріне деген қызығушылықтың артуына байланысты музыка және өнер мектептерінде жас музыканттардың қатары кеңеюде.

Оқу құралының өзектілігі: Музыка және өнер мектептері оқушыларының қобыз өнеріне деген қызығушылықтарын дамыту, қобыз өнерін жас жеткіншектер бойына сіңіру арқылы ұрпақтан ұрпаққа жеткізу. Жас өнерпаздар арасында қобыз ансамбльдік өнерін насихаттау мақсатында музыка және өнер мектептеріндегі ұстаздарға көмекші құрал ретінде осы аталған оқулықты жазу қажеттілігі туындады. Оқу құралы қазақ халық әндері мен қазақ композиторлары және орыс, шетел кмпозиторларының шығармаларынан тұрады.

Оқу құралының мақсаты: Музыка және өнер мектептеріндегі жас қобызшылардың қобыз шығармаларын ансамбльде сауатты ойнап үйрету;

Оқу құралының міндеттері:

- Оқушыларға қобыз шығармаларын ансамбльде ойнауға қолжетімді ету;
- Оқушылардың бойына ұлттық өнерімізді сіңіру және оны қадірлеуге тәрбиелеу;
- Оқушылар бойында қобыз өнеріне деген қызығушылығын арттыру;
- Қобызшылар ансамблінің репертуарын толықтыру.

Түсіндірме жазба

Қазақтың халық әні «Еркем-ай» - көңілді сипатта жазылған шығарма. Ансамбльде жаңа бастаған оқушыларға ойнауға ыңғайлы әрі орындауға жеңіл.

А.Қ. Жұбанов «Қарлығаш» әні. Ахмет Қуанұлы Жұбанов - қазақ музыкасын зерттеуші көрнекті ғалым, композитор және дирижер, Қазақстанның халық әртісі, өнертану ғылымының докторы, профессор, академик. Құрманғазы атындағы мемлекеттік академиялық ұлт аспаптар оркестрінің негізін қалаушы. Композитор 1906 жылы 29 сәуірде Ақтөбе облысы, Темір ауданында дүниеге келді. 1929 Жылы Ленинградтың М.И.Глинка атындағы техникумда скрипка сыныбында, кейіннен консерваторияда гобой сыныбы және музыка тарихы мен теориясы факультетінде оқып аяқтап, елге оралады. 1934 жылы А.Қ.Жұбанов 11 адамнан құралған домбырашылар ансамблі негізінде Қазақ ұлттық халық оркестрін ұйымдастырады. Осы ұжымның тұңғыш дирижері ретінде көптеген халық композиторларының туындыларын оркестрге лайықтаған. Композитордың шығармашылығында қобызға арнап жазған бірнеше әндері және шығармалары бар. Соның ішінде «Қарлығаш» әні ансамбльге лайықтап жазылды. Ән кантиленалы мінез құлықта жазылған. Ән өзінің қарапайымдылығымен, шынайылығымен және өзіндік әуенділігімен ерекшеленеді. «Қарлығаш» әнін ысқыш бағытын біркелкі ауыстыра отырып, мәнерлі дыбыспен орындау керек.

Халық әні «Елігай» - жылдам екпінде жазылған. Әнді орындауда екпінді соңына дейін сақтай отырып, дыбысты таза ойнау керек. Лига штрихында жазылған ноталарға дыбыстарды тең бөле отырып ойнау керек. Ферматада жазылған нотаны аса ұқыптылықпен ойнау шарт. Ферматадан кейінгі екпінді нақты шығармаға ойнайылық мінез беру керек. 2 партиядағы ноталарды таза дыбыспен ойнап, дыбыс теңдігін сақтаған жөн.

«Ақ сиса» халық ақыны және композиторы, әнші Жаяу Мұсаның әні. «Ақ сиса» - сол замандағы қоғам қайшылықтарына, қазақ халқының басындағы ауыртпалыққа әншінің наразылығы және күресін бейнелейтін шығарма. Шығарма жылдам екпінде орындалады. Қобыз үйрену мектебінің репертуарындағы танымал шығармалардың бірі. Шығарма алғашқы дыбыстардан қатал, ашулы сипатта орындалу керек. Алғашқы такттарда өте қысқа ысқыш бөлігімен орындалады. Дегенмен бірінші үлесті нақты естіртіп ойнау керек. Шығармадағы кездесетін маркато штрихын дұрыс ойнау арқылы шығарманың мінез – құлқы анықталады.

«Айттым сәлем Қаламқас» Абайдың әні. Абай қазақ ақыны, композитор, ағартушы, ойшыл, қоғам қайраткері. Абай әндерін лирикалық сипатта жазды. «Айттым сәлем Қаламқас» әні ансамбльде төрт партияға бөлініп жазылды. Шығарма динамикалық нюанстарға бай. Ән өзінің қарапайымдылығымен, аспапта ойнауға жеңілділігімен танымал. Екінші қайталауда әр партия бір-бірін тыңдауда мұқият болу керек. Әнді мәнерлі етіп, сезіммен орындау керек. Ысқыш жүргізуде өте жұмсақ дыбыспен ойнаған жөн.

«Ақбақай» қазақтың халық әні. Ән халық жадында жаңғырып, эстетикалық сұлулығымен сүйікті әніне айналды. Ән орташа екпінде орындалады. Ансамбльге 2 дауысқа жазылды. Ән ырғағын нақты ойнау керек. Әннің өлшемі өзгеріп отырады.

А.Черненко «Моцарт и немного джаза» - Allegretto екпінінде жазылған. Танымал Австрия композиторы Вольфганг Амадей Моцарттың шығармасын негіз етіп жазған. Шығарма оқушыларға джаз ойнаудың алғашқы дағдыларын қалыптастырады. Алғашқы такттан f-мен ойналады, яғни ысқышты толық қолданып ойнау керек, бірақ ысқышты жұлқымай, қылды толық тигізіп орындау керек. 13- тақтта шығарма өлшемі өзгереді және тек қана жеке орындаушы ғана орындайды. Бұл бөлімінде ырғақ өзгереді. Синкопа көп қолданылады, сол себепті нақты санап ойнаған жөн.

Е.Медведовский «Гамма-джаз» скрипкашылар ансамблінің репертуарынан алынды. Шығарма өте жылдам екпінде жазылған. Ре мажор гаммасын ойнаумен басталады. 1- цифрадағы қос штрихта ойнау үшін оң қол буынын бос ұстап, екінші тактісінле лиганы алу үшін ысқышты нақты бөліп ойнау керек. 3,4- цифралардағы акцентті нақты ойнау арқылы джаз ырғағын береміз. Ансамбль құрамында жасы кіші орындаушыларға алғашқы шығарма ретінде ойнатуға өте қолайлы. 2-партияда үнемі ре мажор гаммасы әр түрлі ырғақта ойналып отырады.

«Словацкая полька» халық әуендерінің бірі. Шығарма өте жылдам екпінде орындалатын би музыкасы. Ансамбльде үш дауысқа лайықталып жазылды.

Австралия композиторы Нерида Остенбруктың «Cha cha strings» шығармасы орташа екпінде жазылған шығарма. Шығарма әуені, регистрі өте құлаққа жағымды. Әуені есте сақталады. Негізгі әуен орындауы жеңіл болғандықтан ансамбльге жаңа қосылған оқушыларға ойнатса болады. Шығарма динамикалық үнділігі айқын. Соңында кездесетін пиццикато штрихын бірдей ойнау керек.

«Шербурские зонтики» кинофильмінен алынған Мелодия – француз композиторы Мишель Легранның шығармасы. Шығарма орташа екпінде жазылған. Ансамбльде 2 партияға жазылған. Скрипкашылар ансамблінің репертуарынан алынып, қобызшылар ансамбліне лайықталды. Шығарма әуенді, сазды. Есте сақтауға жеңіл шығарма. Кантиленалы сипатта орындалатын болғандықтан ысқыш жүргізуде мұқият болу керек. Шығармадағы штрихтарды нақты ойнау арылы динамикасын сақтаймыз. Шығарманың соңғы бөлімінде екпінің жылдамдата отырып, шығарманы аяқтайды.

Қазақтың халық әндері және қазақ композиторларының шығармалары

Еркем-ай

Ансамбльге лайықтаған Ж.С.Кумисбекова

Қазақтың халық әні.
Қобызға өңдеген Ғ. Уразалиева

15
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

ҚАРЛЫҒАШ

Ансамбльге түсірген Ж. Кумисбекова

А. Жұбанов

21
Қобыз I
mf
Қобыз II
Фо-но
mf
28
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
32
Қобыз I
pp
Қобыз II
Фо-но
pp

ЕЛІГАЙ

Қазақтың халық әні
Қобызға өңдеген Л.Хамиди

10
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
14
rit.
17
f
p

21
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
p
p

АҚСИСА

Ансамбльге лайықтаған Ж. Кумисбекова

Жаяу Мұса қобызға өңд. С.Шабельский

13
2
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
f
mf
20
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
26
3
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
p

32
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
37
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
40
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

Айттым сәлем Қаламқас

Абайдың әні
И.Коганның өңдеуі бойынша
қобызшылар ансамбліне лайықтаған
Ж.С.Кумисбекова

Andante

16
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

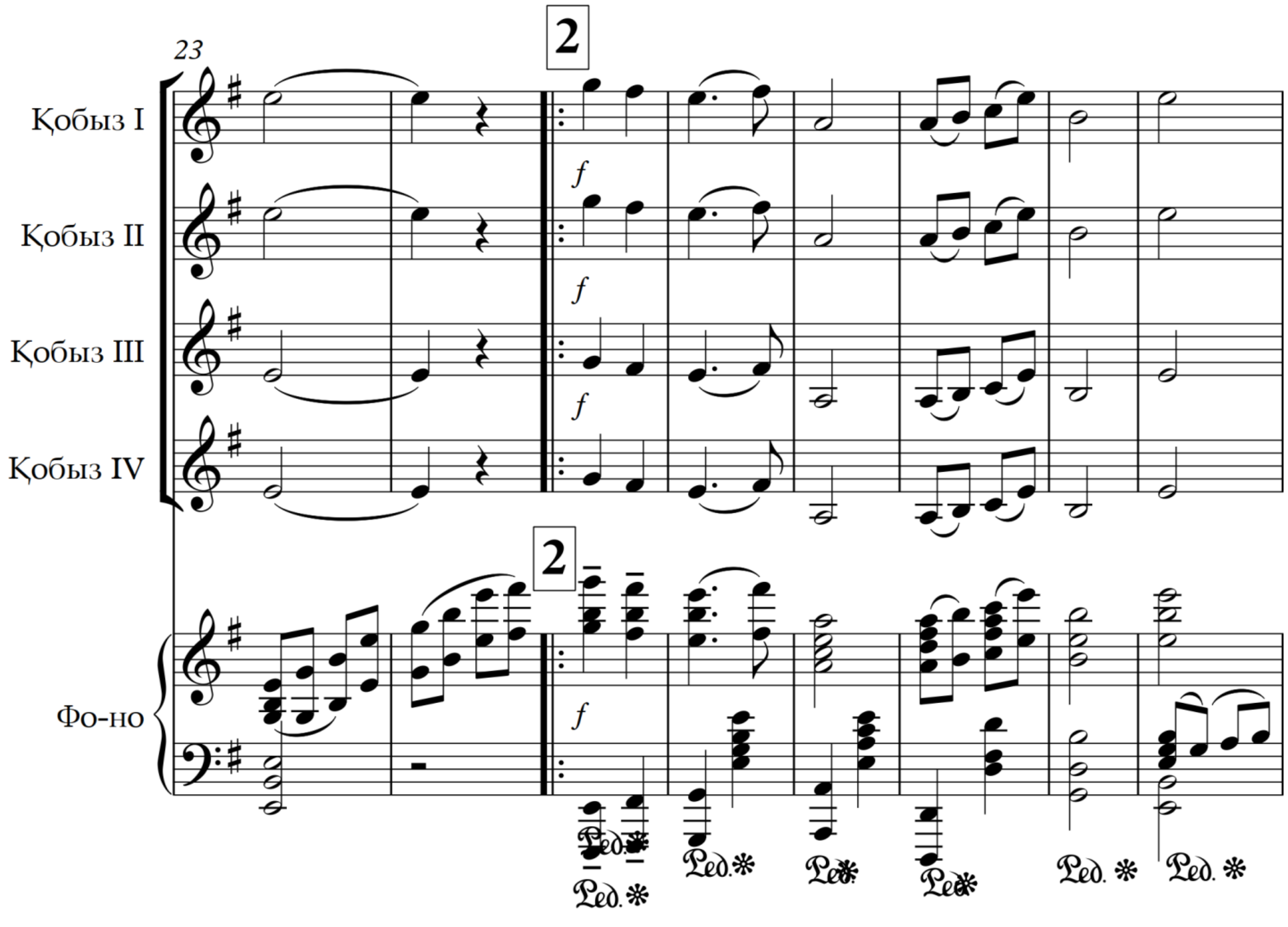
23
2
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но
f
Ped.

31
1.
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
1.
Фо-но

38
3
Қобыз I
mf
Қобыз II
mf
Қобыз III
mf
Қобыз IV
3
mf
Фо-но

46
4
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
4
Фо-но

54
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

62
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

70
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

31
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
1.
Фо-но

38
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
3
mf
Фо-но

Ақбақай

Қазақтың халық әні
Қобызға өңдеген Л. Хамиди
Ансамбльге түсірген Ж.Кумисбекова

20
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
mf
f
p
27
3
34

41
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
3
47
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
mf

Шетел және орыс композиторларының шығармалары

МОЦАРТ И НЕМНОГО ДЖАЗА

А. Черненко

17
Қобыз
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
f
p

20
Қобыз
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
f

23
Қобыз
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
f
f
f

26
Қобыз
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
f
f
f

31
Қобыз
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
p
f

35
Қобыз
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
rit.

Словацкая полька

Ансамбльге түсірген Ж. Кумисбекова

Народная мелодия

9
2
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Фо-но
13
3

17
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Фо-но

20
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Фо-но
f
f

Гамма - джаз

Е. Медведовский

7
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
10
1
Қобыз I
Қобыз II
1
Фо-но
14
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

17
2
Қобыз I
Қобыз II
2
Фо-но
20
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
24
3
Қобыз I
Қобыз II
3
Фо-но

29
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
33
4
Қобыз I
Қобыз II
4
Фо-но
36
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

40
5
Қобыз I
Қобыз II
5
3
3
Фо-но
44
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но
47
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

49
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

Cha Cha Strings

Нерида Остенбрук

7
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

11
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но
f
f
f
f

15
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

19
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но
p
p
p
p

23
Қобыз I
mf
Қобыз II
mf
Қобыз III
mf
Қобыз IV
mf
Фо-но

27
Қобыз I
p
Қобыз II
p
Қобыз III
p
Қобыз IV
p
Фо-но

31
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

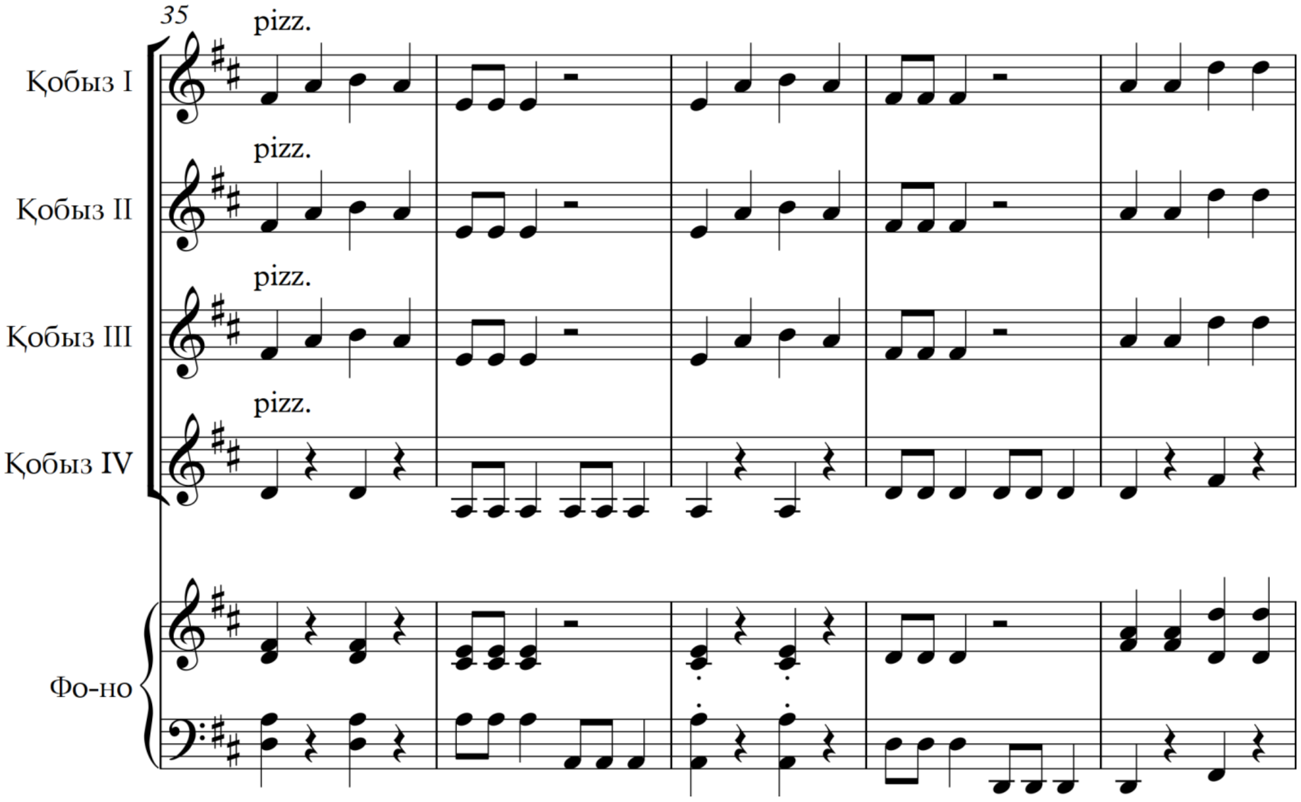
35
pizz.
pizz.
pizz.
pizz.
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

40
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но
arco
f
arco
f
arco
f
arco
f

44
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

47
Қобыз I
Қобыз II
Қобыз III
Қобыз IV
Фо-но

Мишель Легран

Мелодия из кинофильма «Шербурские зонтики»

8
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

11
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

15
1.
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

19
2.
2
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

23
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

27
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

31
3
Қобыз I
Қобыз II
3
Фо-но

35
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

38
4
Қобыз I
Қобыз II
4
Фо-но

42
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

44
Қобыз I
Қобыз II
Фо-но

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. А.Абатова, С.Абдусадыкова, Р.Мусаходжаева. Әсем әуендер // «Ғылым» ғылыми баспа орталығы. – Алматы, 2002. – 107б.
2. Қ.Ахметова. Қобыз үйрену мектебі. // «Өнер» баспасы. – Алматы, 2007. – 160б.
3. Д.Тезекбаев.Қобыз үйрену мектебі. – Алматы, 1980. – 133б.
4. Ғ.Молдакаримова. Қобыз үйрену мектебі. – Алматы, 2004. – 398б.
5. А.Қ.Жұбанов. Қобыз бен фортепианоға арналған 5 пьеса. // «Өнер» баспасы. – Алматы, 2006. – 52б.
6. А.Затаевич. Қазақ халқының 500 әні. – Алматы, 2002. – 374б.
7. А.Затаевич. Қазақ халқының 1000 әні. – Алматы, 2004. – 494б.
8. Легран М. Мелодия из к/ф «Шербурские зонтики». / Концертная транскрипция С.Ильина. //Издательство «Композитор» – Санкт-Петербург, 2001. – 4 б
9. https://www.youtube.com/watch?v=gSKcfdMUpvk
10. https://vk.com/wall-68521302_2948